

საზიარო უფლების გაუმჯობესება

ასოც. პროფ. დოქ. თამარ ზარანდია

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დეკანი

I. შესავალი

წილადი საზიარო უფლებიდან წარმოშობილი სამართლებრივი ურთიერთობა სრულდება გაუქმების გზით, სსკ-ის 961-ე და მომდევნო მუხლების მიხედვით. ამხანაგობისგან განსხვავებით, ამ შემთხვევაში არ ხდება ყველა სამართლებრივი ურთიერთობის უკუქცევისკენ მიმართული ლიკვიდაცია, არამედ ადგილი აქვს მხოლოდ წილადი საზიარო კომპეტენციის დასრულებას. ამხანაგობის ლიკვიდაციის შემთხვევისგან განსხვავებით, არც სოლიდარულ ანგარიშსწორებას აქვს ადგილი.¹ სამოქალაქო კოდექსის ეს მუხლები მხოლოდ ერთობლივი წილადი უფლებამოსილების დასრულებაზე ზრუნავენ. გამოწვევის წარმოადგენს სსკ-ის 965-ე და 966-ე მუხლები და ნაყოფიც სსკ-ის 955-ე მუხლის მიხედვით, მხოლოდ გაუქმების პროცედურის ფარგლებს გარეთ ნაწილდება. მოწილეთა შორის შეთანხმებული გაუქმებისას რეკომენდებულია ნაყოფის განაწილების ჩართვა განაწილების შეთანხმებაში.²

სსკ-ის 961-ე და მომდევნო მუხლების სისტემატიკა ნორმათა ორი ჯგუფით განისაზღვრება, რომელთა შესაბამისად თითო დებულებად გაერთიანება უკეთესი იქნებოდა: საზიარო უფლების გაუქმების მოთხოვნის **წინაპირობები** რეგულირდება სსკ-ის 961-ე-962-ე მუხლებით. გაუქმების შესახებ მოთხოვნის **შინაარსი** გამომდინარეობს სსკ-ის 963-ე-964-ე მუხლებიდან. **დამატებითი სახით**, ასევე მათთან ერთად მოქ-

მედებს ერთმანეთთან დაკავშირებული სსკ-ის 965-ე-966-ე მუხლები.

საზიარო უფლების გაუქმება ეწოდება წილადი უფლებრივი კომპეტენციის დასრულებას გარიგების გზით. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განმარტებით, სსკ-ის 961-ე მუხლი განსაზღვრავს საზიარო უფლების მქონე პირის უფლებამოსილებას, ნებისმიერ დროს მოითხოვოს საზიარო უფლების გაუქმება და ამისთვის საკმარისია ამ მოწილის მიერ შესაბამისი ნების გამოვლენა.³ საზიარო უფლების გაუქმებას არ წარმოადგენს ნივთის არაჩანაცვლებადი განადგურება ან მასზე საკუთრების უფლების ჩამორთმევა. საზიარო უფლების გაუქმების შემთხვევას ასევე არ წარმოადგენს ყველა წილის გაერთიანება ერთი პირის ხელში, რადგან ამ დროს სახეზეა მის საზიარო უფლების ავტომატური დასრულება გარიგების აქტის გარეშე. გაუქმება ასევე არ უნდა შეგვეშალოს მოწილეებს შორის განსაკუთრებული ვალდებულებითი ურთიერთობის დასრულებასთან (მაგალითად, შიდა ამხანაგობის). მართალია, გარკვეულ გარემოებებში, აუცილებელია ასეთი სამართლებრივი ურთიერთობა (ხელშეკრულების მოშლა, გაუქმება ან მსგავსი რამ), მაგრამ ეს გაუქმება წარმოადგენს წინაპირობას და არა გაუქმების მოთხოვნის საგანს, რომლის შესახებაც სსკ-ის 961-ე მუხლის პირველ ნაწილში არის საუბარი. და ბოლოს, არ არსებობს წილადი საზიარო უფლებიდან გასვლა და წილადი საზიარო კომპეტენციის დასრულება უარის თქმის ან უფლებაზე უარის თქმის გზით.⁴

¹ BGH NJW-RR 2001, 369.

² შეად. Schmidt in MüKo BGB, 7. Aufl., 2017, § 747, Rn. 1.

³ სუსგ საქმე №ას-1512-2019, 29/05/2020, გ. 10.

⁴ შეად. Schmidt in MüKo BGB, 7. Aufl., 2017, § 749, Rn. 3.

II. გაუქმების მოთხოვნის წინაპირობები და შინაარსი

კანონის დანაწესი საზიარო უფლების გაუქმების მოთხოვნის წინაპირობებთან დაკავშირებით მოცემულია სსკ-ის 961-ე მუხლის პირველ ნაწილში. მოთხოვნის შინაარსი გამომდინარეობს სსკ-ის 963-964-ე მუხლებიდან. გაყოფის მასშტაბს წარმოადგენს ცალკეული მოწილის წილების ურთიერთდამოკიდებულება. ამასთან აღნიშნული დებულებები დისპოზიციური შინაარსისაა და სსკ-ის 961-ე მუხლით გათვალისწინებული მოთხოვნის დაყენება მოწილეს ნებისმიერ დროს შეუძლია.⁵

1. გაუქმების ხელის შემშლელი გარემოებები

გაუქმების მოთხოვნის წინაპირობებთან მიმართებით რამდენიმე გარემოებაა გასათვალისწინებელი. უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ სსკ-ის 961-ე მუხლის საფუძველზე საზიარო უფლების გაუქმება გულისხმობს საზიარო უფლებასთან დაკავშირებული ურთიერთობის გარიგების/შეთანხმების გზით დასრულებას.⁶ ამდენად, ასეთ დროს მნიშვნელოვანია გარიგებისმიერი საფუძვლის არსებობა. თუმცა სსკ-ის 961-ე მუხლის მე-2 ნაწილი ითვალისწინებს გარკვეულ გამონაკლისს ამ ზოგადი წესიდან. კერძოდ, დასახელებულ ნორმაში კანონმდებელი ადგენს, რომ საზიარო უფლების გაუქმება, როგორც წესი, დაუშვებელია ისეთ დროს, როდესაც მოწილეებს შორის არსებობს შეთანხმება გარკვეული პერიოდის განმავლობაში საზიარო უფლების გაუქმების გამორიცხვასთან დაკავშირებით. შესაბამისად, შესაძლებელია მოწილეებმა შეთანხმებით გამორიცხონ საზიარო უფლების გაუქმების შესაძლებლობა.⁷ სსკ-ის 961-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მიხედვით, ასეთი დანაწესისა თუ შეთანხმების პირობებში საზიარო უფლების გაუქმება შესაძლებელია მხოლოდ პატივსაღები საფუძველით.

ა) კანონით გათვალისწინებული გაუქმების ხელისშემშლელი ფაქტორები

საზიარო უფლების გაუქმების გამომრიცხველი გარემოებები ასევე გათვალისწინებულია მთლიანად სამოქალაქო კოდექსის სხვადასხვა ნაწილებით. მაგალითად, ერთ-ერთ ასეთ ნორმად შესძლოა მიჩნეულ იქნეს სსკ-ის 182-ე მუხლი, რომელიც ითვალისწინებს სასაზღვრო ნაგებობით სარგებლობის უფლებას. აღნიშნული მუხლის მე-4 ნაწილი კი ადგენს, რომ ვიდრე ერთ-ერთი მეზობელი დაინტერესებულია ამ სასაზღვრო ნაგებობის არსებობით, დაუშვებელია მისი აღება ან შეცვლა მეზობლის თანხმობის გარეშე.

ბ) გარიგებით გათვალისწინებული გაუქმების აკრძალვები (გაყოფის აკრძალვები)

გარიგებით გაუქმების გამორიცხვა (ე.წ. გაყოფის აკრძალვა) შეიძლება სიცოცხლის პერიოდში დადებული გარიგებით შეთანხმდეს მოწილეებს შორის. ვინაიდან, გარდაცვალების გამო დაწესებული აკრძალვა ანდერძის ან ვალდებულების სახით დგინდება, ამიტომ იგი აუცილებლად თანამემკვიდრეებით, როგორც თანაზიარი გაერთიანებით შეზღუდული არ არის, არამედ ასევე შეიძლება იმოქმედოს მისგან წარმოქმნილი წილადი საზიარო უფლების მიმართაც. სსკ-ის 957-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული, მოწილეთა უმრავლესობით მიღებული გადაწყვეტილება არ არის საკმარისი. გაყოფის აკრძალვა შეიძლება გარკვევით ან დუმილით იქნეს შეთანხმებული. დუმილით შეთანხმებული გაყოფის აკრძალვის დადგენა წარმოადგენს ფაქტთან დაკავშირებულ საკითხს.⁸ გაყოფის აკრძალვებს შეიძლება განსხვავებული შინაარსი ჰქონდეთ. გაუქმების მოთხოვნა შეიძლება ზოგადად იყოს გამორიცხული; თუმცა, ეს გამორიცხვა შეიძლება შეზღუდული იყოს, და კერძოდ დროში, ან გამორიცხული იყოს გარკვეული სუბიექტები, ან სახეზე იყოს საგნობრივი

⁵ BGHZ 63, 348, 351; OLG Hamburg NZG 1999, 1211, 1212; NJW-RR 2002, 1165, 1167.

⁶ Schmidt in MüKo BGB, 7. Aufl., 2017, § 749, Rn. 3.

⁷ Saenger in Schulze, Bürgerliches Gesetzbuch, 10. Auflage 2019, Rn. 4.

⁸ შეად. Schmidt in MüKo BGB, 7. Aufl., 2017, § 749, Rn. 8.

შეზღუდვა - საგნობრივად ცალკეულ საზიარო საგნებზე. დასაშვებია ასევე შეთანხმება იმის თაობაზე, რომ საზიარო უფლების გაუქმება მოხდება მხოლოდ იმ პირობით, თუკი გარკვეული მესამე პირები თანხმობას განაცხადებენ საზიარო უფლების გაუქმებაზე.

გ) 961-ე მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებული პატივსადები მიზეზი

როგორც ზემოთ აღინიშნა, საზიარო უფლების გაუქმების შეთანხმებით გამორიცხვის შემთხვევაშიც არის შესაძლებელი მონილემ მოითხოვოს საზიარო უფლების გაუქმება. აღნიშნულის წინაპირობას კი სსკ-ის 961-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მიხედვით, წარმოადგენს პატივსადები მიზეზისა თუ საფუძვლის არსებობა. აღნიშნული ნორმის საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ საზიარო უფლების გაუქმების პატივსადები, მნიშვნელოვანი საფუძველი უფრო ძლიერია, ვიდრე გაყოფის აკრძალვის გამომრიცხველი გარიგებისმიერი დათქმა. ეს წარმოადგენს ზოგადად, გრძელვადიანი ვალდებულებითი ურთიერთობებისთვის ანუ ასევე ვალდებულებით-სამართლებრივი გაუქმების აკრძალვისთვის მოქმედ პრინციპს. ეს პრინციპი, ამ მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილებით მხოლოდ დაზუსტებულია. მე-3 ნაწილის მიხედვით, პატივსადები საფუძვლისას, რომელიც პრინციპში გულისხმობს მნიშვნელოვანი საფუძვლის არსებობას, საზიარო უფლების გაუქმების მოთხოვნის უფლება დასაშვებია. მე-3 ნაწილი არ იწვევს საზიარო უფლების გაუქმების შესახებ შეთანხმებული აკრძალვის სრულ ბათილობას. ის უბრალოდ, ამავე მუხლის მე-2 ნაწილის გაგებით არის შეზღუდული. სსკ-ის 961-ე მუხლის მე-3 ნაწილი, არც იმას უშლის ხელს, რომ **მონილეს შორის არსებული სამართლებრივი ურთიერთობა** იქნეს გამოკვეთილი, როდესაც საუბარია იმაზე, თუ რა უნდა იქნეს მიჩნეული პატივსადები მიზეზად. პატივსადები მიზეზის დადგენა **კონკრეტული შემთხვევის მიხედვით გადასაწყვეტ საკითხს წარ-**

მოადგენს. პატივსადები მიზეზი, როგორც კატეგორია, რომელიც გათვალისწინებულია სსკ-ის 961-ე მუხლში, პრინციპულად, იძლევა საზიარო უფლების გაუქმების მოთხოვნის უფლებას გაფრთხილების გარეშე. ამასთან, ასეთი პატივსადები მიზეზით საზიარო უფლების გაუქმება წარმოადგენს **ultima ratio-ს**.⁹ უპირატეობა ენიჭება, მიზანშეწონილობისას, განსაკუთრებით გადაწყვეტილების იურიდიული ძალის დადგენას ან შესაბამისად სსკ-ის 957-ე მუხლის მეორე ნაწილით გათვალისწინებულ პროცედურას. მაშინაც კი, როდესაც სახეზეა პატივსადები მიზეზი, გათვალისწინებულ უნდა იქნეს დანარჩენი მონილეების ინტერესები.

დ) გაუქმების გამორიცხვის თაობაზე შეთანხმების ბედი მონილის გარდაცვალებისას

სსკ-ის 962-ე მუხლის მიხედვით, თუ მონილეს რაიმე ვადით გამორიცხული აქვთ საზიარო უფლების გაუქმების მოთხოვნის უფლება, მაშინ შეთანხმება ძალას კარგავს მონილის გარდაცვალებით, თუ სხვა რამ არ არის განსაზღვრული. ეს დანაწესი წარმოადგენს სსკ-ის 961-ე მუხლის მე-2 და მე-3 ნაწილების შინაარსობრივ გაგრძელებას იმდენად, რამდენადაც, აღნიშნული ნორმა ასევე ეხება მონილეს შორის არსებულ შეთანხმებას საზიარო უფლების გაუქმების გამორიცხვასთან დაკავშირებით. სსკ-ის 962-ე მუხლი მსგავსი შემთხვევის დამატებით მომწესრიგებელ ნორმას წარმოადგენს და ადგენს გარკვეულ **განმარტების წესს** გარიგებით გათვალისწინებული გაუქმების აკრძალვისთვის. სსკ-ის 962-ე მუხლის ტელეოლოგიური საფუძველი მდგომარეობს იმ ფაქტში, რომ საზიარო უფლების გაუქმების გამომრიცხველი შეთანხმება საექსპოზიციოსას ითვლება მონილეს შორის მხოლოდ, როგორც სიცოცხლის ხანგრძლივობის ვადით შეთანხმებული. დავის შემთხვევაში სსკ-ის 962-ე მუხლის ფარგლებში **მტკიცების ტვირთი** ეკისრება მას, ვინც აცხადებს სსკ-ის 962-ე მუხლის დანაწესიდან გადახვევის პრეტენ-

⁹ შეად. Schmidt in MüKo BGB, 7. Aufl., 2017, § 749, Rn. 13.

ნზიას.¹⁰ თუ დადგინდა, რომ გაუქმების გადანყვებილების გაგრძელება შეთანხმებულია გარდაცვალების შემდგომი პერიოდისთვისაც, მაშინ გარდაცვალებაც, როგორც ასეთი, აღარ წარმოადგენს ურთიერთობის მოშლის მნიშვნელოვან საფუძველს. ამიტომ, სსკ-ის 961-ე მუხლის მეორე ნაწილიც ხელს არ უშლის ასეთ შეთანხმებას. თუმცა ასეთ დროს შესაძლოა შემოწმდეს, ხომ არ გამოიწვია მოწილის გარდაცვალებამ მისი მემკვიდრეების ან სხვა მოწილეებისთვის პატივისცემის საფუძვლის წარმოშობა სსკ-ის 961-ე მუხლის მეორე ნაწილის გაგებით.

3. უფლების და მოვალეობის სუბიექტი

გაუქმების მოთხოვნის უფლება, პრინციპულად ყოველ მოწილეს გააჩნია. თითოეული მოწილის უფლებრივი კომპეტენცია არსებობს მიუხედავად იმისა, მოწილე ფიზიკური პირი, იურიდიული პირი, თუ ორგანოების საშუალებით მოქმედი პირთა გაერთიანებაა.

საზიარო უფლების გაუქმების მოთხოვნა მიმართულია ყველა დანარჩენი მოწილის მიმართ. საზიარო უფლების გაგრძელებაში ერთმანეთს შორის მათ ხელს არაფერი უშლის. კერძოდ, შეიძლება ისე მოხდეს, რომ დანარჩენ მოწილეებს ჰქონდეთ უფლება, დააკმაყოფილონ საზიარო უფლების გაუქმების მსურველი კრედიტორი. ამასთან, ასეთ შემთხვევაში, კრედიტორს არ შეუძლია მოითხოვოს, საზიარო უფლება მხოლოდ ერთი კონკრეტული მოწილის მიმართ იქნეს გაუქმებული.¹¹

4. მოთხოვნის სამართლებრივი ბუნება და საგანი

საზიარო უფლების გაუქმების უფლების დოგმატიკა სადავოა. სწორი შეხედულებით, სახეზეა **მოთხოვნა**, და არა აღმჭურველი უფლება.¹²

აზრთა სხვადასხვაობა ეფუძნება იმას, რომ არ არსებობს შეთანხმება **გაუქმების უფლების ფუნქციისა და მოთხოვნის უფლების შინაარსის თაობაზე**. მოთხოვნის უფლების წინაპირობები განსხვავებული უნდა იქნეს მისი შინაარსიგან. თუმცა, ნილზე უფლებამოსილების გაუქმების უფლება თანდაყოლილი უფლებაა და დამოუკიდებელია მხოლოდ თავისი კონტაქტული გამოხატულებით, როგორც შესრულების მოთხოვნის უფლება. მოთხოვნა ვადამოსული შეიძლება გახდეს პირველი ნაწილის მიხედვით დაუყოვნებლივ ან გარკვეული ვადის გასვლის შემდეგ, მაშინ ამისათვის არ არსებობს აღმჭურველი აქტის საჭიროება. მისი ვადამოსულობა, ყველა შემთხვევაში, შეიძლება გამოწვეულ იქნეს შეთანხმების გზით. ის ასევე შეიძლება იყოს დამოკიდებული ურთიერთობის მოშლაზე. თუმცა, ამ შემთხვევაში ის უკვე არაა შინაარსს, არამედ საზიარო უფლების გაუქმების უფლების წინაპირობას წარმოადგენს, რომელზეც პირველ ნაწილშია საუბარი.

მოთხოვნის საგანს წარმოადგენს საზიარო უფლების გაუქმების განხორციელებისთვის საჭირო შესრულების ვალდებულება. საზიარო უფლების გაუქმების მოთხოვნის უფლება, როგორც ასეთი, არ არსებობს, მაგრამ არსებობს მოთხოვნის უფლება **კონკრეტულ შემთხვევაში** გაუქმების განხორციელებისკენ მიმართული, შეთანხმებიდან ან კანონიდან გამომდინარე შესრულების ვალდებულება. სსკ-ის 963-ე მუხლის შემთხვევაში ასეთი შესრულების ვალდებულებას წარმოადგენს საზიარო უფლების გაყოფაში თანამონაწილეობა, 955-ე მუხლის შემთხვევაში - იძულებითი გაყიდვის თმენა და მიღებული მოგების გაყოფაში თანამონაწილეობა. თუ საზიარო უფლების სამართლებრივი ურთიერთობისას, ასევე საჭიროა უფლების მქონე ყველა პირის მიერ განსახორციელებელი ურთიერთობის მოშლა, მაშინ საზიარო უფლების მქონე ყოველ პირს შეუძლია მოითხოვოს მეორისგან თანამონაწილეობა (შესაბამისი მოქმედება).

¹⁰ შეად. Schmidt in MüKo BGB, 7. Aufl., 2017, § 750, Rn. 1.

¹¹ შეად. Schmidt in MüKo BGB, 7. Aufl., 2017, § 749, Rn. 18.

¹² Schlosser, Gestaltungsklagen und Gestaltungsurteile, 1966, 35; Gramentz, Die Aufhebung der Gemeinschaft

nach Bruchteilen durch den Gläubiger eines Teilhabers, 1989, 55; Schnorr, Die Gemeinschaft nach Bruchteilen, 2004, 365.

ამასთან, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ თუ გაყოფა არც სსკ-ის 963-ე და არც 964-ე მუხლებით გათვალისწინებული ნატურით გაყოფით და საგნის გაყიდვით არ არის შესაძლებელი, მაშინ ლოგიკურია, რომ საზიარო უფლების გაუქმების მოთხოვნის უფლებაც არ არსებობს.

III. საზიარო უფლების გაუქმების აღსრულება

1. აღსრულება შეთანხმების გზით

შეთანხმებებს, რომლებიც მიმართულია საზიარო უფლების გაუქმებისკენ, ისეთივე უპირატესი ძალა გააჩნიათ კანონის დანაწესთან მიმართებაში, როგორც გაუქმების ხელის შემშლელ გარემოებებს. თავიანთი ფუნქციის მიხედვით ასეთ შეთანხმებებს განსხვავებული შინაარსი შეიძლება ჰქონდეთ. მკაფიოდ განსხვავებისთვის, აქ რეკომენდებულია შემდეგი **ტერმინოლოგიური გამიჯვნა**: უნდა განვასხვავოთ გაუქმების შეთანხმებები, გაყოფის შეთანხმებები, განაწილების შეთანხმებები და აღსრულების შეთანხმებები. ყველა შეთანხმება შეიძლება ერთ ხელშეკრულებაში იქნეს წარმოდგენილი.

2. განკარგვის გარიგება

საზიარო უფლების გაუქმების აღსრულება ხორციელდება განკარგვის გარიგებების გზით. იგი უნდა გაიმიჯნოს სსკ-ის 961-ე მუხლით გათვალისწინებული თუ სხვა სახის ვალდებულებით-სამართლებრივი შეთანხმებებიდან გამომდინარე გაუქმების მოთხოვნებისგან. აღნიშნული განსხვავება გადამწყვეტია იმის დასადგენად, თუ საზიარო უფლების რა სახის გაუქმება შეიძლება იქნეს განხილული - ნატურით გაყოფა, გასხვისება თუ სხვა სახის დანაწილება. სსკ-ის 964-ე მუხლით გათვალისწინებული აღსრულება გაყიდვის გზით არ მოითხოვს სავალდებულოდ ყველას თანამონაწილეობას. ნატურით გა-

ყოფისას კი პირიქით (საზიაროდ ქცეული მოგების თვალსაზრისითაც), სსკ-ის 959-ე მუხლის საფუძველზე ნებაყოფლობითი ან იძულებითი თანამონაწილეობა აუცილებელია.¹³ განკარგვის გარიგებების სამართლებრივ-ტექნიკური აღსრულება, იძულებითი გაყიდვის შემთხვევაში, გამომდინარეობს სსკ-ის 964-ე მიხლიდან სხვა შემთხვევაში კი დამოკიდებულია საზიარო უფლების საგნის მიმართ მოქმედ წესებზე.

3. სანივთო სუროგაცია

თუ საზიარო უფლების გაუქმების აღსრულებისას იდეალური წილების ნაცვლად წარმოიშობა მოწილეთა ცალკეული უფლებები მაშინ ადგილი აქვს სანივთო სუროგაციას. საზიარო უფლების წილის სანივთო დატვირთვები, სუროგატზე მათი რანგის დაცვით, აგრძელებს არსებობას და უკვე ყოფილი მონილის ცალკეულ საგნებს აწევს ტვირთად.¹⁴

4. შეცდომით გაუქმება

საზიარო უფლების შეცდომით გაუქმება, ჩვეულებრივ, მხოლოდ მაშინ წარმოშობს პრობლემებს, როდესაც **აღსრულების გარიგება** შეიცავს გარკვეული სახის ხარვეზებს. თუ მხოლოდ გაუქმების მოთხოვნა არ არსებობდა, მაშინ ამის თაობაზე შეთანხმებული ან კანონიერ ძალაში შესული გადანყვებილების საშუალებით განხორციელებული იძულებითი გაყოფის მიმართ პრეტენზიის წარდგენა შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, თუ ჯერ კიდევ შესაძლებელია გაუქმების თაობაზე შეთანხმების ან შესაბამისად, გაუქმების შესახებ სასამართლოს გადანყვებილების გაუქმება. თუ სსკ-ის 964-ე მუხლის შესაბამისად საზიარო უფლების საგანი (კეთილსინდისიერად) შეიძინა მესამე პირმა, მაშინ შეიძლება განხილულ იქნეს მხოლოდ **უსაფუძვლო გამდიდრების კომპენსაცია ან ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა**. თუ შემდგომში აღ-

¹³ BGHZ 52, 99, 103; NJW 1969, 1347, 1348.

¹⁴ შეად. Schmidt in MüKo BGB, 7. Aufl., 2017, § 749, Rn. 38.

მოჩნდა, რომ გაუთვალისწინებელი დარჩა საზიარო საგანი, მაშინ მანამდე განხორციელებული გაყოფის ღონისძიებების შეცვლა ან გაუქმება არც საჭიროა და ყველა მოწილის თანხმობის გარეშე, არც შესაძლებელია. ამ საგნის მიმართ მოთხოვნის უფლება განაგრძობს არსებობას. ეს წესი მოქმედებს მაშინაც, როდესაც სხვა საგნებზე ხეშეკრულებით ან იძულებითი გაყიდვის გზით განხორციელებული საზიარო უფლების გაუქმება გადაცემული საგნის გათვალისწინებით, სსკ-ის 963-ე მუხლით შეიძლება განხორციელებულიყო.

IV. ნატურით გაყოფა

1. „ნატურით გაყოფის“ ცნება და საგანი

რეალური გაყოფა სსკ-ის 963-ე მუხლის გაგებით წარმოადგენს იმ საგნის გაყოფას, რომელზეც არსებობს საზიარო უფლება. ნატურით გაყოფა ამ იდეალურ წილებს აქცევს რეალურ წილებად. მხოლოდ ამის მოთხოვნა შეიძლება სსკ-ის 963-ე მუხლის მიხედვით. ნატურით გაყოფას არ წარმოადგენს, მაგალითად, საზიარო სახლის მიწის ნაკვეთზე გამყოფი კედლის გაყვანა, რადგან ასეთ მოქმედებას მხოლოდ იმის უნარი შესწევს, რომ უფრო მეტი სიცხადე შეიტანოს მფლობელობის დაყოფის ისედაც უკვე არსებულ ფაქტში. საზიარო უფლების ნატურით გაყოფასთან დაკავშირებით საინტერესო განმარტებებს შეიცავს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკა, რომელიც ერთმანეთისაგან განასხვავებს საზიარო უფლების გაყოფის ორ აუცილებელ წინაპირობას. უზენაესი სასამართლო ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში ადგენს, რომ საზიარო უფლების ნატურით გაყოფისათვის აუცილებელია არსებობდეს საზიარო საგნის (საგნების) ერთგვაროვან ნაწილებად დაყოფის ისეთი შესაძლებლობა, რომლის შედეგადაც არ შემცირდება ნივთის ღირებულება.¹⁵ სასამართ-

ლო აგრძელებს მსჯელობას და განმარტავს, რომ ნატურით გამოყოფილმა საგანმა არ უნდა დაკარგოს ის დანიშნულება, რასაც ასრულებდა გაყოფამდე და საზიარო საგნის ნატურით გაყოფის აღნიშნული ელემენტები უნდა არსებობდეს ერთდროულად იმისათვის, რომ დადგეს სსკ-ის 963-ე მუხლით გათვალისწინებული სამართლებრივი შედეგი.¹⁶

გაყოფა ეხება საზიარო საგანს, და არა „საზიარო უფლებას“ ან - როგორც ეს თანაზიარი გაერთიანების გაყოფისას შეიძლება იყოს სახეზე - მთელ განცალკევებულ ქონებას. არსებული ნაყოფიც ასევე ექვემდებარება განსაკუთრებულ განაწილებას (სსკ-ის 961-ე მუხლი). ამასთან, სანივთო-სამართლებრივი სპეციალურობის პრინციპი ხელს არ უშლის, რომ ერთგვაროვანი საგნების მარაგი ცალკეული საგნების მიკუთვნებით განაწილდეს მოწილებს შორის. აღნიშნული ეფუძნება იმას, რომ ვალდებულებით-სამართლებრივი თვალსაზრისით, საგნების სიმრავლემ შეიძლება თავი მოიყაროს ერთ საზიარო უფლებად.

ერთმანეთისგან უნდა გავმიჯნოთ რეალური გაყოფის ვალდებულება და მისი აღსრულება. სსკ-ის 963-ე მუხლი არეგულირებს მხოლოდ გაყოფის ვალდებულებასთან დაკავშირებულ საკითხებს. მხოლოდ იგი წარმოადგენს, ასეთის არსებობის შემთხვევაში, სსკ-ის 963-ე მუხლიდან გამომდინარე სასამართლო გადაწყვეტილების საგანს (მავალდებულებელ სარჩელზე მიღებული სასამართლო გადაწყვეტილება). აღსრულება ხორციელდება საზიარო უფლების საგნის მიხედვით (მაგალითად, საკუთრებაში ნაწილობრივი გადაცემა) და იგი ყველა მოწილის მიერ უნდა განხორციელდეს. ნატურით გაყოფა ყოველთვის წარმოადგენს **გარიგებას**, არასდროს უბრალო რეალაქტს, ვინაიდან აქ საუბარია იმაზე, რომ აქამდე არსებულ მოწილებებს (მაგალითად, თანამესაკუთრეებს) იდეალური წილების ნაცვლად მიენიჭოთ ერთპიროვნული კომპე-

¹⁵ სუსგ საქმე №ას-195-2019, 26/03/2021, ვ. 8; სუსგ საქმე №ას-39-39-2016, 01.03.2016; სუსგ საქმე №ას-67-65-2014, 31.07.2014; სუსგ საქმე №ას-774-741-2014, 20.07.2015; სუსგ საქმე №ას-59-58-2014, 29.06.2015.

¹⁶ სუსგ საქმე №ას-39-39-2016, 01.03.2016; სუსგ საქმე №ას-59-58-2014, 29.06.2015; სუსგ საქმე №ას-195-2019, 26/03/2021, ვ. 8; სუსგ საქმე №ას-67-65-2014, 31.07.2014; სუსგ საქმე №ას-774-741-2014, 20.07.2015.

ტენცია (მაგალითად, ერთპიროვნული საკუთრება).

2. საგნის გაყოფადობა

ა) გაყოფადობა, როგორც მოთხოვნის უფლების წინაპირობა

სსკ-ის 963-ე მუხლის საფუძველზე გაყოფის მოთხოვნის უფლებისთვის გადამწყვეტია საზიარო საგანი იყოს გაყოფადი. ამასთან, ნატურით გაყოფასთან ერთად, გაყოფადი საგნების შემთხვევაშიც შესაძლებელია საზიარო უფლების გაუქმება ამ საგნის გაყიდვით სსკ-ის 965-ე და 966-ე მუხლების საფუძველზე.

ბ) გაყოფადობის ცნება

გაყოფადია საგანი, როდესაც შესაძლებელია მისი ისეთ ნაწილებად დაყოფა, რომელთა ღირებულებითი ურთიერთდამოკიდებულება შეესაბამება წილებს შორის არსებულს (ანუ, როგორც წესი, თანაბარი ღირებულების მქონე ნაწილები) და თუ ასეთი გაყოფა არ გამოიწვევს ღირებულების შემცირებას.¹⁷ არსებობს ბუნებრივი და ეკონომიკური გაყოფის შეუძლებლობა. **გაყოფის ბუნებრივი შესაძლებლობა ან შეუძლებლობა** გამომდინარეობს საგნის თავისებურებიდან. საქართველოს უზენაესი სასამართლო გაყოფადობის შესაძლებლობასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვან ყურადღებას ამახვილებს ცალკეული საგნის ფუნქციებსა თუ დანიშნულებაზე. კერძოდ, სასამართლოს განმარტებით, საზიარო საგანი შესაძლოა გაიყოს თუ იგი აღნიშნულის შედეგად არ დაკარგავს თავის ფუნქციონალურ და სამომხმარებლო დანიშნულებას, რაშიც იგულისხმება ობიექტის გაყოფამდე არსებული საყოფაცხოვრებო დანიშნულება.¹⁸ ნივთის ღირებულებაში იგულისხმება მისი საყოფაცხოვრებო დანიშნულება და არა მხოლოდ ფულადი ერთეულით გამოხატული ღირებულება. საგნების მარაგი, 963-ე მუხლის ცალსახა შინაარსის მიხედვით გაყოფადია, როდესაც შესაძლე-

ბელია მისი დაყოფა ერთგვაროვან, წილების შესაბამის ნაწილებად. ამასთან, სსკ-ის 963-ე მუხლის გაგებით გაყოფის შესაძლებლობა არ არსებობს, თუ ვერ ხერხდება საზიარო უფლების წილების შესაბამისი განაწილება.

გ) ეკონომიკური ასპექტები

სამართლებრივთან ერთად, საზიარო საგნის გაყოფადობის შესაფასებლად ასევე გადამწყვეტია მისი ეკონომიკური ასპექტები. ამ კუთხით კი ძირითად ასპექტს საზიარო საგნის ღირებულების შემცირების ალბათობა წარმოადგენს. საზიარო საგნის ნატურით გაყოფისას მისი ღირებულების შემცირების დადგენა ხორციელდება ცალკეული ნაწილების ცალ-ცალკე შეფასებითა და შემდეგ ცალკეული ღირებულებების ჯამის მთლიან ღირებულებასთან შედარებით. თუ ამ გზით დგინდება ობიექტური გაუფასურება, მაშინ საგანი არ არის გაყოფადი. ამასთან, არ აქვს მნიშვნელობა, შეეძლოთ თუ არა მოწილეებს თავად მთლიანი საგნის უფრო მაღალი ღირებულების მიღება პირადად მოხმარების შედეგად, მაგალითად ამისთვის გამოსადეგ მიწის ნაკვეთზე ფაბრიკის აგება.

დ) მარაგების გაყოფის შესაძლებლობა

ღებულებაში ასევე საუბარია მარაგების გაყოფის შესაძლებლობაზე. ვინაიდან სსკ-ის 961-ე და 963-ე მუხლებში საუბარია ვალდებულებით-სამართლებრივ ვალდებულებებზე, და არა სანივთო ქონების მიკუთვნებაზე, ამიტომ კანონი არ არის მიბმული სპეციალურობის პრინციპზე. საზიარო საგნების მარაგი არ არის გაყოფადი, თუ და იმდენად, რამდენადაც მოწილეებს შეიძლება ეკუთვნოდეს ერთგვაროვანი, წილების შესაბამისი ინდივიდუალური საგნები გაუფასურების გარეშე. გაყოფადი ქონების მაგალითად შეიძლება მიჩნეულ იქნეს, **ფული**, ასევე გაყიდვიდან მიღებული ამონაგები და ა. შ. სხვა საგნების შემთხვევაში, გადამწყვეტია მათი ერ-

¹⁷ Schmidt in MüKo BGB, 7. Aufl., 2017, § 752, Rn. 2.

¹⁸ სუსგ საქმე №ას-195 -2019, 26/03/2021, ვ. 9;

თგვაროვნება. ერთგვაროვნების დადგენაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს სამოქალაქო ბრუნვაში დამკვიდრებული ჩვეულებები და შეხედულებები.¹⁹ აბსოლუტური ერთგვაროვნება არ უნდა იქნეს მოთხოვნილი. ასეთებად შეიძლება განხილულ იქნეს, განსაკუთრებით, ფასიანი ქაღალდები, მიწის ნაკვეთის მონაკვეთები, სითხეები, ჩანაცვლებადი ნივთები.

ე) ეკონომიკური გაუყოფადობა

ნივთების ერთობლიობის გაყოფის შეუძლებლობა შეიძლება გამომდინარეობდეს მათი ეკონომიკური ერთიანობიდან. ფუნქციური ერთიანობები, როგორც არის სხვა მხრივ, გაყოფადი ან გაყოფილი მიწის ნაკვეთის სამანქანო შესასვლელი, სახლის შესასვლელი ან საწარმოს ეზო, არ არის გაყოფადი. ასევე მოძრავი ნივთებიც შეიძლება ეკონომიკური თვალსაზრისით ფუნქციურ ერთიანობას წარმოადგენდეს. გამიჯვნისას გადამწყვეტია ეკონომიკურად აუცილებელი ერთიანობა. მთლიანი კოლექცია შეიძლება იყოს გაუყოფადი, როდესაც ცალკეული ნაწილების უბრალო ჯამი გაყოფადი იქნებოდა. მაგრამ ამისათვის არ არის საკმარისი მხოლოდ ის ფაქტი, რომ მთლიანი კოლექციის ღირებულება უფრო მაღალია, ვიდრე ცალკეული ნაწილებისა.

ვ) ნაწილობრივი გაუყოფადობა

საზიარო საგანი (საგნები) შეიძლება სსკ-ის 963 მუხლის გაგებით გაყოფადი ან ნაწილობრივ გაუყოფადი იყოს. არ არსებობს პრინციპი, რომლის მიხედვითაც საზიარო უფლება, რომელიც რამდენიმე საგნისგან შეიძლება შედგებოდეს მხოლოდ სსკ-ის 963-ე ან 964-ე მუხლების მიხედვით შეიძლება გაიყოს. ამასთან, შესაძლოა საგანი არსებით შემადგენელ ნაწილებთან ერთად მხოლოდ მთლიანად იყოს გაყოფადი ან გაუყოფადი.

V. საზიარო უფლების გაუქმება საგნის გაყიდვით

კანონმდებელი სსკ-ის 964-ე მუხლით საზიარო საგნის ნატურით გაყოფასთან ერთად ასევე დასაშვებად მიიჩნევს მის გაუქმებას გაყიდვის გზით. სსკ-ის 964-ე მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით, გაყიდვის მეთოდი გამოიყენება იმ შემთხვევაში, თუ გამორიცხულია ნატურით გაყოფა. აქედან გამომდინარე, საზიარო საგნის გაუქმებისას მონილემები ჯერ უნდა ეცადონ ნატურით გაყოფის გზით მოახდინონ საზიარო უფლების გაუქმება. მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გამორიცხულია აღნიშნული მეთოდის გამოყენება, დღის წესრიგში დგება საგნის გაყიდვის გზით საზიარო უფლების გაუქმების შესაძლებლობა.

ისევე, როგორც სსკ-ის 963-ე მუხლის შემთხვევაში, აქაც საუბარია გაუქმების მოთხოვნის შინაარსზე. სასამართლოში მისი განხორციელების საშუალებას წარმოადგენს **მაველდებულებელი სარჩელი**. არ არსებობს საზიარო უფლების საგნის მონილემზე რეალური გაყოფისკენ ან მიკუთვნებისკენ მიმართული სასამართლო გაფორმების უფლებამოსილება. ამას ეფუძნება გაყოფის შეუძლებლობის შემთხვევაში სსკ-ის 964-ე მუხლით გათვალისწინებული გასხვისების პრინციპი. ამასთან, სსკ-ის 964-ე მუხლით განხორციელებული გასხვისების ვალდებულება ხშირად იწვევს **უსამართლობასა და სირთულეებს**²⁰ და ხშირად ვერაფერს შველის, როდესაც საგნის არც გაყოფა და არც გასხვისებაა შესაძლებელი. აქ ყველგან გამოსავალს წარმოადგენს პრინციპულად მხოლოდ ერთი ყოველმხრივ ნებაყოფლობითი რეგულირება.

სსკ-ის 964-ე მუხლის მიზანს წარმოადგენს ის, რომ საზიარო უფლების გაუქმება, ისეთი საგნის შემთხვევაში, რომლის ნატურით გაყოფა შეუძლებელია, მაგრამ გასხვისება შესაძლებელი, დამოუკიდებელი გახადოს იმისგან, რომ

¹⁹ BGH WM 1973, 82.

²⁰ აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით კრიტიკა იხ. Schmidt in MüKo BGB, 7. Aufl., 2017, § 753, Rn. 2.

ყველა მონილე სსკ-ის 959-ე მუხლის მეორე წინადადების მიხედვით, მონაწილეობდეს გასხვისებაში. დებულება შეიცავს **დისპოზიციურ უფლებას**. მის გამოუყენებლობასთან დაკავშირებით მიღებული შეთანხმება სასამართლოს მიერ გაყოფის განხორციელების პროცესშიც გასათვალისწინებელია. ყოველ შემთხვევაში - მიუხედავად იმისა, სახეზეა თუ არა წინასწარი შეთანხმება გაყოფის თაობაზე - მონილეებს შეუძლიათ ყოველმხრივი თანხმობის შემთხვევაში **ფორმის დაცვის გარეშე** განსაზღვრონ უმაღლესი შეთავაზების მიმცემი და საკუთრებაში გადასცენ მას საზიარო საგანი.

1. გაყიდვის უფლება

ა) შინაარსი

სსკ-ის 964-ე მუხლის შემთხვევაში საზიარო უფლების გაუქმების მოთხოვნის უფლების შინაარსს წარმოადგენს საგნის გაყიდვის თმენა და ამონაგების წილის მიკუთვნება. ამ უფლების მოთხოვნის გასაჩივრების შესაძლებლობასთან დაკავშირებით, საჭირო უნდა იყოს დოკუმენტურად დადასტურებული უფლება, გარდა ამისა, სამართლებრივი დაცვის ინტერესთან დაკავშირებით, სარჩელი შეტანილ უნდა იქნეს არა გაყიდვაზე თანხმობის თაობაზე, არამედ გაყიდვის თმენის თაობაზე; მიზანშეწონილია, რომ მასთან დაკავშირებული იყოს სარჩელი ამონაგების განაწილების შესახებ.²¹ სარჩელები და გადანყვეტილებები, რომლებშიც საუბარია გაყიდვის შესახებ თანხმობაზე, უპრობლემოდ ექვემდებარება, განმარტების გზით, თმენის შესახებ სარჩელად და თმენის შესახებ დოკუმენტად მიჩნევას.

ბ) წინაპირობები

გასხვისების გზით გაუქმების უფლების წინაპირობები, უპირველეს ყოვლისა, თავად სსკ-ის 964-ე მუხლიდან გამომდინარეობს: აღნიშნული მუხლის მიხედვით, გასხვისების წინაპირობას,

როგორც ასეთს, წარმოადგენს მხოლოდ ის, რომ საგანი გასხვისებადია, მაგრამ შეუძლებელია მისი გაყოფა. ვინაიდან გაყოფის უნარი სინამდვილეში გამონაკლისს წარმოადგენს, ამიტომ, როდესაც მიმდინარეობს დავა იმის თაობაზე, სსკ-ის 963-ე და 964-ე მუხლებიდან რომელი უნდა იქნეს გამოყენებული, **მტკიცების ტვირთი ეკისრება მას**, ვინც გაყოფის შესაძლებლობას ამტკიცებს.

გამონაკლისები ძირითადი პრინციპიდან, რომლის მიხედვითაც გაყოფის უნარის არმქონე საგნებზე საზიარო უფლება გაყიდვით იყოფა, მხოლოდ ვიწრო ფარგლებში უნდა იქნეს აღიარებული. უფრო მიზანშეწონილი შეიძლება იყოს ცალკეულ შემთხვევაში ერთგვაროვნად გაყოფის უნარის არმქონე საგნების რეალური გაყოფა ან გაყოფის უნარის არმქონე საგნის ცალმხრივი მიკუთვნება ფულადი კომპენსაციის საწევროდ. მაგრამ რადგან კანონმდებელმა გააზრებულად უარი თქვა სასამართლო გაფორმების უფლებამოსილებაზე, ამ მიზანშეწონილი გამოსავლის წინაპირობას, პრინციპულად წარმოადგენს, შესაბამისი **შეთანხმება გაყოფის თაობაზე**. თუ იგი არ არსებობს, მაშინ პრინციპულად შეუძლებელია, რომ ცალკეულ მონილეს უარი ეთქვას სსკ-ის 964-ე მუხლის პირველი ნაწილის მიხედვით, გასხვისების უფლებაზე, მხოლოდ სამართლიანობის მოსაზრებებიდან გამომდინარე. კანონი ეგუება **სირთულეებსა და უსამართლობებს**, რომლებთანაც საზიარო უფლების გაუქმება სსკ-ის 964-ე მუხლის პირველი აბზაცის მიხედვით, ჩვეულებრივ დაკავშირებული კი არის.²² გაგრძელების ინტერესის უპირატესობა, როგორც ეს საკორპორაციო სამართლის სფეროში არსებულ სასამართლო პრაქტიკაში გვხვდება, წილადი საზიარო უფლებისთვის არ არის დამახასიათებელი.²³

გ) აუქციონზე გაყიდვა მონილეებს შორის

სსკ-ის 964-ე მუხლის პირველი ნაწილის მესამე წინადადება ითვალისწინებს შემთხვევას, როდესაც დაუშვებელია საზიარო საგნის გასხ-

²¹ შეად. Schmidt in MüKo BGB, 7. Aufl., 2017, § 753, Rn. 4.

²² შეად. Eickelberg, in Staudinger BGB, 2015, § 749 Rn. 35.

²³ შეად. Schmidt in MüKo BGB, 7. Aufl., 2017, § 753, Rn. 6.

ვისება მესამე პირებზე. ასეთ დროს საგანი აუქციონზე უნდა გაიყიდოს მოწილეებს შორის. ამდენად ამ ნორმის გამოყენების წინაპირობაა, საგნის მესამე პირებზე გასხვისების აკრძალვა და იმავდროულად მოწილეებს შორის გასხვისების შესაძლებლობა. ის, რომ საგანი მხოლოდ ერთი მოწილისთვის არის ღირებული, არ არის საკმარისი და შეიძლება მხოლოდ ცალკეულ შემთხვევაში იქნეს გათვალისწინებული. ამდენად, სსკ-ის 964-ე მუხლი გასხვისების აკრძალვას კი არ ადგენს, არამედ მას წინაპირობად აყენებს. თავად გასხვისების აკრძალვა კი შეიძლება ეფუძნებოდეს კანონს ან მოვალესთან შეთანხმებას მოწილეთა შორის შეთანხმებას ან საანდერძო განკარგულებას. გარიგებიდან გამომდინარე გასხვისების აკრძალვა უნდა გაიმიჯნოს გაყოფის აკრძალვებისგან. ასეთი შეთანხმება უკვე მაშინ კი არ არსებობს, როდესაც მესამე პირზე გასხვისება მოწილის სწორად გაგებულ ინტერესს ეწინააღმდეგება. თავისთავად საკმარისი არ არის, მაგალითად ის, რომ საგანი ეკუთვნოდა მოწილეს.

2. ამონაგები და ხარჯები

ამონაგების თვალსაზრისით, ადგილი აქვს სანივთო სუროგაციას²⁴ - გასხვისების შემდეგ ამონაგები იკავებს საზიარო საგნის ადგილს.²⁵ ამონაგები ან მოწილეებზე გადასული ფულადი მოთხოვნა ავტომატურად გაყოფილი არ არის, არამედ საზიაროდ ეკუთვნის მოწილეებს. ეს წესი მოქმედებს დეპოზიტზე შეტანის შემთხვევაშიც. ამიტომ, აუქციონით მყიდველს არ შეუძლია მხოლოდ ერთ-ერთი მოწილისკენ მიმართული მოთხოვნით ჩათვლა. საზიარო საგნის სანივთო დატვირთვები ამონაგების მიმართ აგრძელებს მოქმედებას.²⁶

სანივთო სუროგაციას შეესაბამება კვოტების შესაბამისი გაყოფის მოთხოვნები. გაყოფისას გათვალისწინებულ უნდა იქნეს თანასაკუთ-

რების წილების განსხვავებული დატვირთვა. სხვა მხრივ, აქ გადამწყვეტია, თუ რომელმა მოწილემ მიიღო იმაზე მეტი ან ნაკლები, ვიდრე მის წილს შეესაბამებოდა.²⁷

გაყიდვის ხარჯები პრინციპულად, ყველა მოწილეზე ერთობლივად (საზიაროდ) ნაწილდება. ხარჯების განაწილებისთვის გადამწყვეტია წილები.²⁸ ხარჯების დაფარვა სსკ-ის 965-ე და 966-ე მუხლების მიხედვით ამონაგებიდან წინასწარ ხორციელდება.

3. გაყიდვის ჩაშლა

სსკ-ის 964-ე მუხლის მეორე ნაწილი აწესრიგებს გაყიდვის ჩაშლის შედეგებს. გაყიდვას ამ გაგებით, განეკუთვნება იძულებით აუქციონზე გაყიდვა. ვინც მოითხოვს განმეორებით აუქციონს, მას უნდა დაეკისროს ამ დებულების თანახმად, აუქციონის შესაძლო ხელახალი ჩაშლის ხარჯებიც.²⁹ მაგრამ ეს წესი მოქმედებს მხოლოდ მაშინ, თუ გასხვისების პირველი ცდა სსკ-ის 964-ე მუხლის მიხედვით განხორციელდა და მას ხელს არ უშლიდა უკანონო დაბრკოლებები - მაგალითად, თვითნებური ან ყველას თანხმობით ლიმიტირებული მინიმალური შეთავაზება. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში მოწილეებმა გამეორება ისე უნდა მიიღონ, როგორც გასხვისების პირველი ცდა. იგივე მოქმედებს, როდესაც გაყიდვის მცდელობა, როგორც ასეთი, წესების დაცვით განხორციელდა, მაგრამ ჩაიშალა არა იმის გამო, რომ არ მოხდა შეძენა, არამედ სხვა დაბრკოლების გამო.³⁰ მოწილეთა შეთანხმებებს ყოველთვის უპირატესი ძალა გააჩნია ამ მუხლის მეორე ნაწილის დებულებებთან მიმართებით.

საგნის გაყიდვის შეუძლებლობა წარმოადგენს საზიარო უფლების გაუქმების დაბრკოლებას. არ არსებობს ისეთი შინაარსის რაიმე პრინციპი, რომლის თანახმადაც ყოველი საზიარო უფლება სსკ-ის 961-ე მუხლის მიხედვით როგო-

²⁴ BGHZ NJW 1984, 2526; BGHZ NJW 1969, 1347; BGH NJW 1996, 2310, 2312.

²⁵ BGH NJW 2008, 1807.

²⁶ BGH NJW 2017, 2544; BGH NJW 1984, 2527.

²⁷ შეად. Schmidt in MüKo BGB, 7. Aufl., 2017, § 753, Rn. 32.

²⁸ შეად. Schmidt in MüKo BGB, 7. Aufl., 2017, § 753, Rn. 33.

²⁹ Saenger in Schulze, Bürgerliches Gesetzbuch 10. Auflage 2019, Rn. 2.

³⁰ შეად. Schmidt in MüKo BGB, 7. Aufl., 2017, § 753, Rn. 34.

რღაც უნდა გაუქმდეს. ამიტომ, მხოლოდ გასხვისების შეუძლებლობა ჯერ კიდევ არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ საგანი მოწილეთა გათვალისწინების გარეშე ერთადერთ პირს მიეკუთვნოს. აღნიშნულის მიუხედავად, სამოქალაქო სამართლის სულისკვეთების შესაბამისად აუცილებელია ამ შემთხვევიდან მოიძებნოს **სამართლიანი გამოსავალი**. ყოველ მოწილეს შეუძლია, რომ მეორისგან მოითხოვოს თანამონაწილეობა არსებული მდგომარეობიდან გამომდინარე, წესების შესაბამისი მართვის და სარგებლობის წესის მისაღებად და ასეთის საჭიროების შემთხვევაში, ამის თაობაზე სარჩელიც აღძრას. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთ დროს შესაძლოა მხარეები ორი გზით წავიდნენ - გააგრძელონ საზიარო უფლების ფარგლებში ურთიერთობა ან საზიარო უფლება გააუქმონ ურთიერთშეთანხმების გზით.³¹

VI. საზიარო უფლების გაუქმების ვადამოსულობა და ხანდაზმულობა

1. ვადამოსულობა

მოთხოვნის შესრულების ვადამოსულობა დამოკიდებულია, პირველ რიგში, იმაზე, არის თუ არა საზიარო უფლება ნებისმიერ დროს გაუქმებადი ან უნდა იქნეს თუ არა გადალახული გაუქმების ხელის შემშლელი გარემოება. ჩვეულებრივ, საზიარო უფლება ნებისმიერ დროს გაუქმებადია. მოთხოვნა ვადამოსულია, როგორც კი მოთხოვნილი იქნება გაუქმება. გაუქმების მოთხოვნის დათმობა და დაყადაღება არ არის შესაძლებელი.³²

2. ხანდაზმულობა

კანონმდებელი სსკ-ის 128-ე მუხლის მე-2 ნაწილში ჩამოთვლის ცალკეულ მოთხოვნებსა თუ უფლებებს, რომლებზეც ხანდაზმულობის ვადა

არ ვრცელდება. თუმცა აღნიშნული ნორმა არ წარმოადგენს ერთადერთ საკანონმდებლო საფუძველს ისეთი შემთხვევებისთვის, რომელთა დროსაც არ გამოიყენება ხანდაზმულობის წესი.³³ ვალდებულებითი სამართლის კერძო ნაწილში გვხვდება არაერთი ნორმა, რომელიც ხანდაზმულობასთან დაკავშირებულ საკითხებს სპეციალურად აწესრიგებს. ერთ-ერთ ასეთ შემთხვევას ქმნის სსკ-ის 968-ე მუხლი, რომელიც, სსკ-ის 128-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მსგავსად, სსკ-ის 128-ე მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებული ხანდაზმულობის ზოგადი წესიდან ადგენს გამონაკლისს. კერძოდ, სსკ-ის 968-ე მუხლით კანონმდებელმა ხანდაზმულობის ზოგადი წესიდან გამოაცალკევა საზიარო უფლებების გაუქმების მოთხოვნა და დაადგინა, რომ მსგავსი მოთხოვნები ხანდაზმულობას არ ექვემდებარება. უნდა აღინიშნოს ასევე ის ფაქტი, რომ მსგავსი გამონაკლისების დაწესება და შესაბამისი სამართლებრივ ურთიერთობაზე გავრცელება მხოლოდ კანონმდებლობით სპეციალურად განსაზღვრულ შემთხვევებში და საფუძვლით არის დასაშვები.³⁴ ამდენად, სსკ-ის 968-ე მუხლის ძირითადი ტელეოლოგიური საფუძველი მდგომარეობს სამოქალაქო კანონმდებლობით დადგენილი ზოგადი ხანდაზმულობის წესიდან გამონაკლისის დაწესებაში. გარდა ამისა, განსახილველ ნორმას დამატებითი სიცხადე შემოაქვს სამართლებრივ ურთიერთობაში.

საზიარო უფლების გაუქმების მოთხოვნაზე ხანდაზმულობის გაუვრცელებლობის ძირითადი იდეა მდგომარეობს იმაში, რომ საზიარო უფლება ეფუძნება არა ცალკე აღებულ გარიგებას ან სამართლებრივი მნიშვნელობის მქონე გარკვეულ ქმედებას, არამედ იგი წარმოადგენს ფაქტობრივ მოცემულობას, რომელიც მუდმივ ტრანსფორმაციას განიცდის.³⁵ სსკ-ის 968-ე მუხლი ახდენს იმის პრევენციას, რომ გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ საზიარო უფლება არ გახდეს გაუყოფადი ან შეუძლებელი არ გახდეს ამ

³¹ Gehrlein in BeckOK BGB, Hau/Poseck 58. Edition, Rn. 7.

³² არის მოსაზრება, რომ შესაძლებელია საზიარო უფლების გაუქმების მოთხოვნის დაყადაღება, ასევე საწინააღმდეგო მოსაზრებები იხ. Schmidt in MüKo BGB, 7. Aufl., 2017, § 749, Rn. 21.

³³ Henrich in BeckOK BGB, Hau/Poseck, 57. Aufl., Rn. 20-25.

³⁴ BGHZ 53, 43 (47); BGH, NJW-RR 1993, 1059 (1061); Brinkmann: Neues Verjährungsrecht contra Gläubigerschutz?, NZG 2002, 855, 857.

³⁵ Schmidt in MüKo BGB, 8. Aufl., 2020, § 758 Rn. 1.

უფლების მონილის ნების შესაბამისად მოდიფიცირება.³⁶

სსკ-ის 968-ე მუხლის ძირითადი თავისებურება მდგომარეობს იმაში, რომ აღნიშნულ ნორმას მოქმედების კონკრეტული ფარგლები გააჩნია. იგი არ ვრცელდება საზიარო უფლებიდან წარმოშობილ ნებისმიერ მოთხოვნაზე. არამედ კანონმდებელი ხანდაზმულობის გაუვრცელებლობის წესს უქვემდებარებს მხოლოდ საზიარო უფლების გაუქმებასთან დაკავშირებულ მოთხოვნებს. აღნიშნულისგან განსხვავებით, საზიარო უფლების მონილითა შორის არსებულ სამართალურთიერთობაზე დაფუძნებული და ამ ურთიერთობიდან მომდინარე სხვა მოთხოვნებზე ვრცელდება ხანდაზმულობის ზოგადი წესები და პრინციპები.³⁷

ხანდაზმულობის ზოგადი წესიდან განსახილველი ნორმით დადგენილი გამონაკლისი, უპირველეს ყოვლისა, სსკ-ის 961-ე მუხლით გათვალისწინებულ მოთხოვნაზე ვრცელდება, რომლის პირველი ნაწილის მიხედვით, თითოეულ მონილეს შეუძლია ნებისმიერ დროს მოითხოვოს საზიარო უფლების გაუქმება. აღნიშნულზე მეტყველებს, საკუთრივ ამ ნორმის დისპოზიცია, რომელშიც კანონმდებელი პირდაპირ მიუთითებს საზიარო უფლების გაუქმების მოთხოვნის ნებისმიერ დროს რეალიზების შესაძლებლობაზე.

აღსანიშნავია ასევე ის გარემოება, რომ სსკ-ის 968-ე მუხლში კანონმდებელი საუბრობს საზიარო უფლების გაუქმებასთან დაკავშირებულ მოთხოვნებზე. შესაბამისად, ამ ნორმის მოქმედების ზუსტი ფარგლების დადგენისათვის აუცილებელია განისაზღვროს თუ რას გულისხმობს კანონმდებელი ტერმინ „გაუქმების“ ქვეშ. განსახილველი ნორმის გაგებით საზიარო უფლების გაუქმება გულისხმობს ნებისმიერ იმ შემთხვევას, რომელიც მოცემულია საზიარო უფლების თავში და ეხება საზიარო უფლების გაუ-

ქმების სახეებსა და ფორმებს. კერძოდ, სსკ-ის 968-ე მუხლი ვრცელდება, მაგალითად, სსკ-ის 963-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევაზე, რომელიც ეხება საზიარო უფლების გაუქმებას ნატურით გაყოფისას. ანალოგიური შემთხვევა არის სახეზე სსკ-ის 964-ე მუხლთან მიმართებით, რომელიც აწესრიგებს საგნის გაყიდვის გზით საზიარო უფლების გაუქმების საკითს.³⁸ იგივე მიდგომას ვხვდებით გერმანულ სამართლებრივ რეალობაში, სადაც ხანდაზმულობის ვადის გაუვრცელებლობის წესი ვრცელდება საზიარო უფლების გაუქმების ისეთ სახეებზე, როგორიცაა საზიარო უფლების გაუქმება საგნის გაყიდვის ან ნატურით გაყოფის გზით.³⁹

თუმცა განსხვავებული სამართლებრივი მდგომარეობა იქმნება ისეთ შემთხვევებში, როდესაც საქმე ეხება საზიარო უფლების გაუქმებას მონილითა შეთანხმების საფუძველზე.⁴⁰ კერძოდ, უშუალოდ ასეთი შეთანხმებიდან მომდინარე მოთხოვნები სსკ-ის 968-ე მუხლის მოქმედების ფარგლებს სცილდება. მსგავსი შემთხვევებისთვის შესაბამისი ფაქტობრივი გარემოებების არსებობისას კანონმდებელი სუბიექტთა დაცვის დამატებით გარანტიებს ქმნის სსკ-ის 967-ე მუხლის საფუძველზე.

სსკ-ის 968-ე მუხლით გათვალისწინებული ხანდაზმულობის ვადის გაუვრცელებლობის წესი არ გამოიყენება სსკ-ის 967-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევაზე, რომლის დროსაც საზიარო საგანი მიეკუთვნება ერთ-ერთ მონილეს და ნივთის ან უფლების ნაკლის გამო შემდგომში დგება დანარჩენ მონილითა პასუხისმგებლობის საკითხი.⁴¹ იგივე მდგომარეობა იქმნება სსკ-ის 960-ე მუხლის საფუძველზე საზიარო საგნის მოვლის ხარჯებთან დაკავშირებული მოთხოვნების მიმართ.⁴² მსგავს შემთხვევებზე ავტომატურად ვრცელდება სამოქალაქო კოდექსით დადგენილი ხანდაზმულობის ზოგადი წესები.

³⁶ Gehrlein in BeckOK BGB, Hau/Poseck, 57. Aufl., § 758 Rn. 1.

³⁷ Schmidt in MüKo BGB, 8. Aufl., 2020, § 758 Rn. 2.

³⁸ შეად. Staudinger/Eickelberg, 2015, Rn. 2; Schmidt in MüKo BGB, 8. Aufl., 2020, § 758 Rn. 2.

³⁹ Gehrlein in BeckOK BGB, Hau/Poseck, 57. Aufl., § 758 Rn. 1; Schmidt in MüKo BGB, 8. Aufl., 2020, § 758 Rn. 2.

⁴⁰ შეად. Gehrlein in BeckOK BGB, Hau/Poseck, 57. Aufl., § 758 Rn. 1.

⁴¹ შეად. Eickelberg, in Staudinger BGB, 2015, § 758, Rn. 3; Gehrlein in BeckOK BGB, Hau/Poseck, 57. Aufl., § 758 Rn. 1.

⁴² შეად. Gehrlein in BeckOK BGB, Hau/Poseck, 57. Aufl., § 758 Rn. 1; Schmidt in MüKo BGB, 8. Aufl., 2020, § 758 Rn. 2.